

קהל עדת ישורון

ירושלים

בס"ד

שעור מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת בא תשע"ו:

"החדש הזה לכם" - בענין מעלת ראשי חדשים שנקראו מועדות

א] ברש"י בתחילת פרשת בראשית הביא בשם המדרש בזה"ל: "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו...".

ב] ודברי המדרש צ"ע, דאף אם לא היה צורך בסיפור המאורעות שאירעו עד מתן התורה, הלא סוף סוף פרשת החודש אינה המצוה הראשונה, וקדמו לה מצוות פריה ורבייה ומצוות מילה וגיד הנשה, ואיך היתה פותחת התורה במצות "החודש הזה לכם" בלי להזכיר קודם את מצוות אלו.

ועל כרחק כוונת חז"ל, שאילו היתה פותחת התורה בציווים ולא בסיפור המאורעות, היתה פותחת התורה במצות החודש הזה לכם, שהיא המצוה הראשונה שניתנה לישראל, ורק אח"כ היתה כותבת את מצוות מילה וכדו'.

אמנם זה גופא צ"ב, מה היחודיות של מצות החודש הזה לכם, שבה היה מן הראוי לפתוח את התורה.

ג] והנה אמרו חז"ל¹ על הפסוק "ושעיר עזים אחד לחטאת לה" - "אמר הקב"ה שעיר זה יהיה לכפרה על שמיעטתי את הירח". וכבר תמהו רבים על מדרש זה, דהרי אי אפשר להבינו כפשוטו בשום אופן ח"ו, וכי הקב"ה צריך כפרה וכו'.

ד] וברי"ף² ביאר את כוונת חז"ל על פי מה שנאמר בתחילת אגדה זו³: "כתיב ויעש... את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן, אמר ירח לפני הקב"ה אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לכי ומעטי את עצמך, אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי, אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה, אמרה ליה מאי רבותא דשרגא בטיהרא מאי מהני, אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים, אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא... זיל ליקרו צדיקים בשמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן, חזייה דלא מיתבא דעתיה אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח...".

וביאר הרי"ף דבזה שהירח גורם שיביאו ישראל עוד קרבן שכך לא יביאו התישבה דעתה של הלבנה (ששוב אין לה טענה שתפקידה של החמה יותר גדול, שהלא יש לה תפקיד גדול בבריאה, שעל ידה מביאים ישראל קרבן), עכ"ד.

[ואגב, למדנו מדברים אלו את גודל הזכות של המזכה אחרים שיעשו מצוה, דהלא לירח היה טענה גדולה, שתפקידה של השמש בבריאה גדול עד מאוד ממנה, וישוּב דעתה היה ע"י שהיא מזכה את ישראל בקרבן ר"ח].

ה] ובמהרש"א⁴ ביאר בזה דישראל נמשלו ללבנה ואומות העולם לחמה וכמבואר בכמה מקומות, וטענת הלבנה היתה שאין מקום לממשלת ישראל ואומות העולם ביחד, ואמר לה הקב"ה שישראל ימעטו את עצמם, ועל טענתה של הלבנה שאמרה דבר הגון ענה לה הקב"ה שישראל ימשלו בין בעוה"ז הדומה ללילה ובין לעת"ל הדומה ליום, והלבנה ענתה, שממשלת אומות העולם בעוה"ז היא ממשלה גדולה ומקיפה, וענה לה הקב"ה שמעלת ישראל בעוה"ז היא שפלותם וקטנותם [וכמו

¹ חולין ס:

² בתחילת מסכת שבועות.

³ חולין שם.

⁴ חולין שם.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שאמרו חז"ל יאה עניותא לישראל וכו', וכשלא התישבה דעתה אמר הקב"ה שיקריבו קרבן שעיר בר"ח, שהוא רמז שגם בעוה"ז יהיו תקופות שימשלו חז"ל על השעיר הרומז על שרו של עשו, שלזה רומז מהלך הלבנה המתחדשת ותמעטת, שכך יהיו לישראל בעוה"ז תקופות עליה ותקופות ירידה.

[ו] והנה מצינו⁵ שנשים אינם אומרות קידוש לבנה משום שהם גרמו למיעוט הלבנה (ע"י חטא עץ הדעת שנגרם ע"י חוה), ודברים אלו צ"ב דהלא מיעוט הלבנה היה מכח טענתה של הלבנה, ולא ע"י חטא עץ הדעת לכאור', וכנ"ל.

[גם יש לעיין דלכאור' אדרבה מצינו שר"ח הוא יום טוב שניתן לנשים שלא חטאו בעגל, וכאן מוזכר להיפך שהנשים מתביישות בחידוש הלבנה בר"ח ואינם אומרות את ברכת הלבנה, משום שהם גרמו למיעוט הלבנה⁶, וצ"ב].

[ז] ואמנם לדברי המהרש"א מתיישבים הדברים, דהנה טענת הלבנה היתה על מלכותם של ישראל מול ממשלת אוה"ע, אולם כל מצב זה שיש הבדל בין ישראל לאוה"ע נגרם מכח עץ הדעת שירד המין האנושי מאוד ממדרגתו, ולישראל ניתן התפקיד להחזיר את העולם למצבו שקודם החטא⁷, ולולא החטא לא היה מקום לטענה זו, ונמצא שחוה ע"י חטא עץ הדעת גרמה לכל זה, ועל כן הנשים שבאו מכח חוה שגרמה למיעוט הלבנה אינם משבחות על אור הלבנה, שהם גרמו למיעוטו. [ח] ומאידך לענין מועד דר"ח מצינו שיש עדיפות לנשים והנשים מצוות שלא לעשות מלאכה בראש חודש⁸, ובטור⁹ כתב בזה בשם אחיו הרב רבי יהודה שהמועדים נתקנו כנגד האבות [פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, וסוכות כנגד יעקב, עיי"ש] וי"ב ראשי חדשים שגם הם ניקראים מועדים ניתנו כנגד י"ב השבטים, וכשחטאו ישראל בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא חטאו בעגל.

וביאור הדברים הוא שהאבות ייסדו את האומה הישראלית, וכנגדם זכינו לג' הרגלים, שהם ע"ש מעלתם של ישראל [יציאת מצרים, מתן תורה, והשראת השכינה], והיו ראויים ישראל לעוד י"ב מועדים על מעלתם של ישראל שזכו לה ע"י י"ב השבטים, אלא שבחטא העגל ירדו ישראל ממעלתם הפסידו את מועדים אלו, ורק הנשים שלא חטאו בעגל זכו למועדים אלו.

[ט] ואמנם עדין קשה כנ"ל, איך יתכן שהנשים מצד אחד זכו למועד דר"ח, ומצד אחד אדרבה אינם מקדשות את הלבנה, וכנ"ל, ויעוין בשל"ה מש"כ בזה.

[י] ויתכן עוד שהנשים גרמו למיעוט אור הלבנה, ומאידך התחדשות הלבנה בכל חודש מראה על מעלתם והתחדשותם של ישראל וכנ"ל בשם המהרש"א, וממילא אין כאן סתירה דמצד אחד גרמו הנשים למיעוט אור הלבנה ולכן אינם מברכות על הלבנה, ומאידך המועד על חידוש אור הלבנה בכל חודש המראה על מעלתם של ישראל ניתן לנשים שלא פגמו והמעוט מעלתם של ישראל בחטא העגל¹⁰.

[יא] וע"פ כל הנ"ל יובן אולי מדוע מצות החודש רויה היתה שבה תיפתח התורה, משום שמצות החודש מראה על מעלתם של ישראל, וכדברי חז"ל במדרש "החודש הזה לכם... לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם... הוי יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך".

⁵ של"ה בשער האותיות [קדושה כ"ח] הובאו דבריו במגן אברהם ריש סי' תכ"ו.

⁶ וכבר עמד ע"ז השל"ה גופיה שם, וכדלהלן.

⁷ וכמו שהאריך בזה הרמח"ל בס' דרך ה' בכמה מקומות.

⁸ מקור הדברים הוא מפרקי דר"א פרק מ"ה וכו'.

⁹ או"ח סוף סי' תי"ז.

¹⁰ דהיינו שמיעוט הלבנה לחוד ופגמה לחוד, שהנשים מגרמו למיעוט אורה, ומאידך פגם הלבנה בכל חודש מראה על ירידתם של ישראל, שזה הנעשה דוקא ע"י הנשים.